

Aztékové

půvab a krutost indiánské civilizace

Markéta Křížová

Ukázka z textu:

Nejvýznamnějším z archaických božstev byl bezesporu Tlaloc (Nápoj země), jenž vládl padající vodě, tedy dešti, zatímco jeho ženský protějšek, božstvo Chalchiuhtlicue (Tyrkysová sukně) byla patronkou vody stojaté a tekoucí. O Tlalokově významu svědčí to, že sdílel nejvýznamnější pyramidu Tenochtitlánu s Huitzilopochtlim. Jeho odznakem na malbách a kamenných reliéfech byla členka z volavčího peří, kulaté oči, tesáky, nápadná vlnovka kolem rtů a posvátná zakřivená hůl, jíž Tlaloc metal blesky. Aztékové se snažili naklonit si Tlaloka množstvím lidských obětí a během oslav na jeho počest se očišťovali v parních lázních. Někdy také obřadně a velmi krutě týrali malé děti, aby svými slzami přivolaly déšť. Také Huehuateotl (Staré božstvo), patron ohně, zpodobované jako starý muž, byl v té či oné formě znám téměř všem etnikům Střední Ameriky. Z božských sil ovlivňujících zemědělství měla hlavní význam ta, která ochraňovala kukuřici. Aztécká božstva mladé kukuřice a jara, Xochiquetzal (Květinový pták) a její muž Centeotl (Pán kukuřice), byla ztělesněním mládí a růstu. Jejich vyobrazení hýří květinami a ozdobami z per a jsou půvabná dokonce i z pohledu evropské estetiky. Přesto měl kult kukuřice úzkou vazbu na božstva smrti, neboť úroda roste ze země a mrtví se ze země vrací. Proto jedna z "písní Xochiquetzal" líčila: "Ze země dešťů a mlhy/ přicházím já, Květinový pták./ Do země práchnivění/ mám odejít." Specifickou postavou byl Xipe Totec (Náš pán z kůže stažený), mužské božstvo každoroční jarní obnovy života a opětovného probouzení přírody. Poté, co byl zabit zajatec určený Xipe Totekovi za oběť, mu kněží stáhli kůži a jeden z nich se do ní oblékl. Tento zvláštní oděv symbolizoval novou vegetaci, jíž se příroda každoročně odívá. Konkrétní variací na univerzálně uctívané božstvo smrti byl děsivý manželský pár vládců podsvětí, Mictlanteuhctli a Mictlancihuatl (Pán a Paní údolí smrti). Mictlanteuhctliho druhé jméno Ixomultic (Má tvář zbavenou masa) neponechává pochybnosti o jeho vzhledu. Jeho odznakem byl štít zhotovený z lidských kostí a také noční můra. Z importovaných božstev se velké úctě těšila Tlazolteotl (doslova Jedlice nečistot). Toto lunární ženské božstvo, jehož uctívání souviselo i s kultem plodnosti, někdy vykonávalo roli patronky rodičích žen, Aztékové převzali od Huastéků, žijících u Mexického zálivu. "Pojídání nečistot" v jejím jménu symbolizovalo očišťování světa od špíny hmotné i duchovní prostřednictvím rituálů pokání. Klíčový význam měl ale pro Aztéky - a jen pro ně - již mnohokrát zmíněný Huitzilopochtli (Kouzelník kolibřík), bůh Slunce, jenž vedl svůj "vyvolený" národ k vytrvalé expanzi. "Bránit chrám Huitzilopochtliho" bylo hlavní povinností aztéckých

bojovníků. Jeho kult jakožto ústředního božstva nejen Aztéků, ale všech jim podrobených etnik byl zaveden v době dlouhého působení nejvyššího náboženského hodnostáře ("hadí ženy") jménem Tlacaoel. Tlacaoel žil patrně v letech 1400-1480 a přečkal tři po sobě jdoucí nejvyšší mluvčí. Právě on údajně přiměl vůdce Itzcoatla, aby se vzepřel nadvládě Azcapotzalca. Jako první zformuloval teorii, podle níž byly soustavné lidské oběti základním předpokladem uchování světa a udržování bohů při síle; zároveň nutností prolévání lidské krve ospravedlnil aztécké výboje a učinil z války posvátný akt, neboť "takové je řemeslo Huitzilopochtliho, našeho boha, a k tomu byl přiveden: aby shromáždil a k sobě a do svých služeb přivedl všechny národy silou své hrudi a své hlavy". Samotný životní příběh boha Huitzilopochtliho byl výzvou k boji. Hned poté, co se narodil, musel zabít svou sestru Coyolxauhqui (Má na tváři rolničky), bohyni Měsíce, a rozehnat dvakrát čtyři sta nepřátelských bratří, jižních a severních hvězd. Podle pověsti totiž jeho matka, bohyně země Coatlicue (Hadí sukně), zametala chrám, když se jí do záhadří snesl chomáček kolibřího peří a ona otěhotněla. Protože se tak stalo ve svatyni, chtěli ji její děti za toto znesvěcení potrestat, její nejmladší syn jí však vyskočil z lůna již dospělý, oblečen ve zbroji, uťal své sestře hlavu, takže se její tělo zřítilo z oblohy a roztříštilo se na kusy. Na místě ústředního chrámu v Tenochtitlanu byl v 18. století nalezen okrouhlý kámen s působivým reliéfem, který znázorňuje mrtvou Coyolxauhqui s useknutou hlavou a zpřeráženými končetinami. Jako ve většině aztéckých mýtů má tento příběh několik významových rovin. Narození Huitzilopochtliho a jeho vítězství představuje každodenní vítěznou bitvu Slunce, které musí za úsvitu vždy znovu svými žhavými šípy vyhnat z oblohy své nepřátele. Zajatcům obětovaným Huitzilopochtlimu byly někdy pomazávaly tváře špínou na znamení toho, že se jedná o nízké, noční bytosti. Zároveň je možné každodenní boj sváděný Sluncem chápat jako vyjádření skutečnosti, že přirozeným řádem věcí je právě boj, násilí, krvavá oběť jsou hybnými principy vesmíru, v němž v níž světlo zápasí s tmou, sucho s vlhkostí, horko se zimou, kde se dokonce i hvězdy šikují na východě a na západě a svádějí spolu zápas. Básník oslavující Huitzilopochtliho zpíval: "Dává lidem život/ Huitzilopochtli:/ dělá je šťastnými/ obohacuje je/ dává jim vládu/ zdobí se jimi/ přináší jim smrt." Vedle přehození z kolibřího peří charakterizovaly Huitzilopochtliho symboly války: "vrhač oštěpů" (atlatl), tedy nástavec, který zmnohonásoboval údernou sílu této zbraně, případně jakási neznámá, ale ničivá zbraň, označovaná jako xihuacoatl (ohnivý had). Právě touto zbraní měl Huitzilopochtli rozehnat u Coatepeku své nepřátele. Aztékové údajně v posledním zoufalém boji proti Španělům v ulicích Tenochtitlánu vyzývali Huitzilopochtliho, aby znovu seslal "ohnivého hada", ale jejich prosby byly bezvýsledné. Huitzilopochtliho matka Coatlicue (Hadí sukně) bývala uctívána jako hlavní božstvo v Tlatelolku, dokud si v roce 1473 po skončení války s tímto městem vítězové z Tenochtitlanu nevynutili, aby její kult byl nahrazen právě uctíváním Huitzilopochtliho. Byla božstvem smrti a její vyobrazení jako by v sobě soustřeďovala mnohonásobné hrůzy vesmíru, ale právě proto se také stávala symbolem znovuzrození, patronkou jara. S válkou souvisela i činnost boha Tezcatlipoky (Dýmající zrcadlo). Mocné božstvo temnoty získalo jméno podle svého hlavního atributu - věšteckého zrcadla ze sopečného skla (obsidiánu), které nosilo připevněné na noze. Tezcatlipoca byl zrádný,

všudypřítomný, vševědoucí, vše vidící a vše slyšící, stále se proměňoval a působil pod desítkami jmen a podob. Vládl čtyřem světovým stranám a jako válečné božstvo byl patronem "Jaguárů", zatímco "Orli" byli zasvěceni Huitzilopochtlimu. Každoročně mu byl v dramatickém obřadu obětován mladík, jenž přijal jméno Texipitl. Po celý rok ho uctívali jako skutečného Tezcatlipoku. Nepředstavoval božstvo - byl jím. Nádherně ho oblékali, tančili mu a zpívali, přiváděli mu krásné dívky. V den obětování jej slavnostní průvod doprovodil k pyramidě a Texipitl zvolna vystoupal k chrámu zasvěcenému Tezcatlipokovi, když předtím na každém ze stupňů zlomil jednu ze svých fléten. V okamžiku, kdy mu kněží vytrhli z hrudi srdce a jeho krví "nakrmili" sochu boha, hudba a zpěv oznámily zasvěcení nového Texipitla. Tezcatlipoka byl v mnoha aztéckých mýtech hlavním protihráčem božstva věd a umění Quetzalcoatla (Vzácného hada), jehož kult patrně Aztékové převzali od Toltéků. Quetzalcoatlova podoba, had ozdobený peřím, zároveň symbolizuje plynutí času. Zvlněné křivky hadího těla často zdobí aztéckou architekturu. Quetzalcoatl ovšem nabýval v mytologii Aztéků několika podob. Jako mýtický hrdina se v doprovodu Xolotla, božstva v podobě psa, vydal do podsvětní říše Mictlanu, získal tam staré lidské kosti a oživil je vlastní krví. Za pomoci mravenců v podsvětí také získal pro lidi kukuřici. V jiném cyklu mýtů vystupuje jako božstvo, které naučilo Toltéky uměním a řemeslům, darovalo jim kalendář, ale stavělo se proti zvyklosti lidských obětí - za dary bohům určil jen hady, motýly, ptáky a kukuřičné placky. A konečně byl Quetzalcoatl pokládán za jednoho z posledních vládců Tollanu, jenž se stal obětí vnitřních rozbrojů uvnitř říše, kdy mělo dojít ke konfliktu mezi zastánci a odpůrci lidských obětí. Podle některých příběhů to byl právě Tezcatlipoca, kdo zavinil Quetzalcoatlův pád, neboť jej zlákal k opilosti, zhanbil a pak na sebe sám strhl panovnickou moc. Trvalou vzájemnou rivalitu těchto dvou mocných božstev, pána dne a pána noci, stěží oslabovala jedna z verzí příběhu o stvoření světa, podle níž společně znovu vyzdvihli zhroucenou nebeskou klenbu. Jak se Aztékové snažili připodobnit Toltékům, rostl i význam přisuzovaný Quetzalcoatlovi. Byly mu připisovány stále nové atributy. Přesto se nestal jedním z hlavních božstev Tenochtitlánu. Jeho mírumilovný charakter nebyl zřejmě po chuti těm, kdo lidskými oběťmi uctívali Huitzilopochtliho. Nicméně nejvyšší mluvčí Aztéků se prohlásili za přímé Quetzalcoatlovy potomky a ospravedlňovali své výboje ve středním Mexiku tím, že jako právoplatní dědici Quetzalcoatlovy říše ji pouze pro něho dobývají zpět. Kdo se jim postavil na odpor, byl prohlášen za povstalce proti tomuto bohu. Jestliže se Coatlicue, Tlalokovi, Huitzilopochtlimu, Tezcatlipokovi a v menší míře Quetzalcoatlovi dostávalo nejbohatších obětí a oficiální úcty, prostí lidé uctívali božstva přizpůsobená svým konkrétním potřebám. Obchodníci třeba Yacateuhctliho (doslova Pán s nosem), který je chránil a ukazoval jim cestu při jejich strastiplném putování. I zahaleči, tuláci, prostitutky a jiné pro aztéckou společnost zavrženíhodné osoby měly vlastní božstvo jménem Ahuiteotl, patrona veselí a nevázanosti. Spojujícími prvky, prolínajícími všemi různorodými formami kultu, bylo přesvědčení o inherentní posvátnosti všech aspektů života - neboť vše, co existovalo, bylo dílem bohů - a o neustálé cyklické transformaci života. Právě této soustavné přeměně vděčí aztéctí bohové za svůj počet a rozmanitost; zároveň ale všichni mohli být na filozofické rovině zredukováni na ústřední stvořitelství pár, slučující ve své

mužské a ženské podobě veškerou mnohotvárnost života i smrti. Touto cestou redukce komplikovaného systému na jeho základní prvek se patrně vydali někteří aztéckí myslitelé, z nich zejména vládce a básník Nezahualcoyotl. Ten dospěl až k úvahám o jediném stvořitelském principu, který vlastní vůlí stvořil nejprve sám sebe, pak ostatní božstva a nakonec i tento svět a lidi, aby jej obývali, z nějž nižší božstva soustavně čerpají svou sílu a bytí. Tomuto nejvyššímu stvořiteli, Tloque Nahuaque (Pán blízka a dále), neviditelnému jako noc a nehmáatelnému jako vítr, a proto nezobrazitelnému, nechal Nezahualcoyotl dokonce vybudovat chrám o devíti patrech bez oken a bez jakékoli výzdoby. Je těžké odhadovat směr dalšího vývoje v této oblasti aztécké filosofie a teologie, přerušeny evropskou invází. V jedné ze svých básní Nezahualcoyotl uvedl: "Ne pouze na jednom místě je dům/ stvořitele sebe sama./ Náš bůh, náš pán, všude je vzýván,/ zbožňován po celém světě... On je ten, který je tvůrcem věcí,/ on je ten, který stvořil sám sebe: boha." A v jiné naznačil absolutní moc tohoto všemocného stvořitele, jež není možné usmiřovat obětinami: "Náš pán, vládce blízka i dále,/ myslí, co chce, určuje, baví se./ Jak si usmyslí, tak bude chtít./ Ve středu dlaně své ruky nás má položené, pohybuje s námi podle své libosti./ My se pohybujeme, jako kuličky se kutálíme, bezcílně s námi pohazuje./ Jsme pro něj předmětem rozptýlení: to nám se směje." Takovéto filozofické úvahy ovšem měly jen malou naději na úspěch u prostých obyvatel mexické náhorní plošiny či tropických lesů na pobřeží, kteří spíše než centrální božstva aztécké říše uctívali jejich lokální modifikace, sídlící v konkrétních svatyních nebo přírodních útvech. Horám, spojnicím podsvětí, pozemského světa a nadsvětí, byl přikládán velký duchovní význam, především sopkám, jimž bylo zasvěceno specifické Božstvo červeného ohně, Tlatlahquixiuhteotl, nebo takovým horám, které v sobě ukrývaly jeskyně a prameny. V podstatě lze říci, že každá hora nebo kopec měly své božstvo, lépe řečeno samy byly uctívány jako božstvo. Aztékové si nejvíce vážili dvojice vulkánů v bezprostřední blízkosti Tenochtitlánu - Popocatepetlu (Kouřící hora) a Ixtaccihuatlu (Bílá žena). K jejich počtě slavili Tepeilhuitl, svátek hor - upekli z těsta pokrm ve tvaru hory, s namalovaným srdcem, očima a jinými rysy tváře, rozhodili kukuřici čtyř různých barev do čtyř světových stran a tančili kolem ní, oblečení do bílých šatů, což mělo zajistit dobrou úrodu. Dodnes se také venkované z okolí vulkánu vydávají k Popocatepetlu "zazpívat hoře" a požádat ji, aby ušetřila jejich pole. Toto byly partikulární tendence působící proti centralizačnímu úsilí představitelů Tenochtitlánu. Vyrovnat je a posílit integraci celé aztécké říše měla částečné "zbožštění" nejvyššího mluvčího a přizpůsobení kultu i víry expanzivním záměrům elit. Jak už bylo opakovaně zdůrazněno, aztécká kultura se vyznačovala vypjatým militarismem, jenž umožnil její rychlou expanzi, a výjimečným soustředěním na rituál lidských obětí. Ten sice v Mezoamerice existoval již od předklasické doby, ale teprve v aztéckém prostředí dospěl ke svému vrcholu díky představě o vzájemné podmíněnosti života a smrti. Ani aztéckí bohové nebyli nesmrtelní a podléhali zákonitostem věčného cyklu smrti a znovuzrození. Mrtví, ať už lidé nebo bohové, se vraceli do země, zobrazované jako věčná matka i strašlivé monstrum. Jednou z nejpůsobivějších metafor aztéckého výtvarného umění je otevřená tlama země, připravená pohltnout své oběti. Když lidé jedli kukuřici, pojídali vlastně tělo boha kukuřice Centeotla - a toto tělo muselo být bohu vráceno v podobě

"drahocenného nápoje", tedy krve lidských obětí, do níž se kukuřice přetvořila. Stejně tak muselo být syceno lidskou krví Slunce, jinak by zesláblo a nedokázalo by vybojovat svou každodenní bitvu s nepřáteli. Aztékové se proto horlivě ujali úkolu Slunce vyživovat. Přijali tak zodpovědnost za udržování chodu světa - nebo, lépe řečeno, snažili se oddálit jeho zánik. Byli totiž přesvědčeni, že svět byl již několikrát stvořen a zase zničen. Výklady konkrétní podoby světů předcházejících světu současnému se ovšem v různých aztéckých pramenech liší. Podle jedné z mnoha variant tohoto mýtu vládl v prvním období světa, zvaném Čtyři Ocelot, bůh Tezcatlipoca, jenž se nakonec změnil ve Slunce, zatímco jaguáři na jeho příkaz sežrali obry a lidi, kteří tehdy na zemi žili. Božským vládcem druhého období, Čtyři Vítr, byl Quetzalcoatl, jehož dech podobný smřšti zničil svět a lidi proměnil v opice. Bůh deště Tlaloc dal světu světlo ve třetím období, Čtyři Déšť, ale pak jej zaplavil ohnivým deštěm. Chalchiuhtlicue, bohyně vod, vládla ve čtvrtém období jménem Čtyři Voda, v němž přišla potopa a lidé se změnili v ryby. Současné období, Čtyři Zemětřesení, ovládá bůh slunce Tonatiuh. Zničí je zemětřesením, až přijde čas. Mýtus o několikanásobném stvoření je patrně zobrazen i na takzvaném "kalendářním kameni", nalezeném v roce 1790 při zpevňování základů katedrály v Ciudad de México, který je jednou z nejznámějších aztéckých památek. Protože se jednotlivé verze mýtu o stvoření a zničení světů liší, objevily se názory, že jde o přehled velkých přírodních katastrof (povodně, sopečné výbuchy, zemětřesení), které v minulosti postihly obyvatele Mexika. Důležitější než toto "materiální" vysvětlení je ale skutečnost, že celé trvání vesmíru chápali Aztékové jako dynamické a nestabilní, se střídavými obdobími řádu a zmatku, života a smrti. A řád nemohl být obnoven bez obětí a rituálního prolévání krve lidí i bohů. Vždyť v posledním, pátém stvoření dala jen dobrovolná smrt dvojice bohů, Nanahuatzina a Tecciztecatla, vzniknout slunci. Také lidé páté éry vznikli prostřednictvím sebeobětování a bolesti poté, co mýtický hrdina Quetzalcoatl zkropil staré lidské kosti, nalezené v podsvětí, krví ze svého penisu. Aztéctí myslitelé interpretovali výraz označující prostého člověka (macehual) jako "vysloužený utrpením". Lidská krev představovala splátku dluhu, to nejcennější, co vůbec bylo možné bohům nabídnout. Zabití člověka během obřadu proto nebylo pro Aztéky degradací lidského života, alespoň v ideální rovině, spíše jeho vrcholným oceněním. Pozoruhodné jsou v této souvislosti jejich "květinové války", které Aztékové vedli dokonce i se svými spojenci. Cílem válečníků v těchto střetnutích, pořádaných v předem dohodnutý čas na určeném místě, nebylo rozšíření území nebo válečná kořist, ale získání živých zajatců, určených za oběti. Aztékové mimo to prolévali nejen krev svých obětí, ale i krev vlastní, a během rituálů sebeobětování se svým utrpením přibližovali bohům. Rituál lidské oběti lze najít u mnoha kultur celého světa. Zvláště často se objevuje u zemědělských společenství v souvislosti s obřady plodnosti. Žádné etnikum ale nepraktikovalo oběti v tak masovém rozsahu jako Aztékové, jejichž snaha oddálit zkázu světa dosáhla těžko uvěřitelných rozměrů. V roce 1486 nechal nově nastoupivší nejvyšší mluví Ahuizotl u příležitosti dokončení hlavní pyramidy s dvojitým chrámem Huitzilopochtliho a Tlaloca obětovat na dvacet tisíc zajatců. Byli to převážně příslušníci kmene Huastéků ze severního pobřeží Mexického zálivu, kteří se krátce předtím vzepřeli nadvládě trojspolku. Aztécké rukopisy podrobně líčí, jak byly zástupy zajatců přihnány do

Tenochtitlánu. Muže, ženy i děti poutaly do dlouhých řad provazy, které měly protaženy nosními přepážkami. Když vstupovali do města, kněží je slavnostně vítali. Čtyři zástupy čekajících pak pomalu procházely hlavními ulicemi ke středu města a vystupovaly po čtyřech schodištích pyramidy. Obětování trvalo čtyři dny, od svítání do soumraku. Takové události byly samozřejmě výjimečné, nicméně veřejné divadlo obětování byly téměř každodenní záležitostí. Odehrávalo se na vrcholu pyramid, vysoko nad shromážděnými davy, ale zároveň tak, aby byla každá podrobnost dobře viditelná. Nejčastěji čtyři pomocníci v černých pláštích, s vlasy splenými zaschlou krví, přidrželi oběť za ruce a nohy na vypouklém kameni. Pátý, výše postavený kněz jí obsidiánovým nožem rozřízl vypjatou hrud' a vytrhl srdce. Ještě pulzující je zvedl do výše a skropil krví sochu příslušného boha. Specifická božstva byla uctívána zvláštními formami oběti. Například zajatci, kteří určení pro božstvo ohně Huehuateotla, byli nejprve vrženi do ohně; ale ještě před tím, než zemřeli, je kněží dlouhými háky vytáhli a nakrmili sochu boha dosud živoucí krví. Vybraným ženám mohly být uťaty hlavy jako oběť božstvům země. Darem bohu vod Tlalokovi byly utopené děti. Proslulé válečnický zasvěcené Slunci někdy vyzbrojili dřevěnými napodobeninami zbraní a uvázali k obětnímu kameni. Částečně zbaveni svobody pohybu se pak bránili několika bojovníkům, vybaveným zbraněmi skutečnými. Pokud je dokázali zabít, zachránili si život. Krví obětovaných se někdy zadělalo zvláštní těsto a z něj se uhnětly figurky bohů, které účastníci obětního obřadu pojídali. Misionáři dokonce zpočátku tento rituál považovali za ďábelskou parodii křesťanského přijímání Kristova těla. Jednalo se však o magický úkon, jehož smyslem byla představa, že se obřadníci takto stávají spolustolovníky bohů a mohou s nimi rozmlouvat. Nejvyhrocenější formou rituálního kanibalismu byl obřad tlatlacualli, během nějž se části těla obětovaného uvařily v kotli spolu s kukuřicí a kořením. Takové nakrmení božstva a stolování s nimi bylo výsadou elit, ovšem také prostí lidé se mohli na obřadech podílet. Mohli získat zajatce v boji nebo koupit otroka, doprovodit či dovléct oběť na vrchol pyramidy a rozsápat bezduché tělo, svržené z příkrých schodů. Mohli vítat ve svých domovech kněží oblečené do kůže obětovaných. Dokonce i samotné oběti přispívaly zpěvem, tancem a recitováním předepsaných formulí ke zdárnému průběhu obřadu. Není ovšem tajemstvím, že Aztékové neváhali užívat narkotika, aby si jejich aktivní účast pojistili. Mezi obětovaným zajatcem a tím, kdo jej zajal, existoval jakýsi druh mystického příbuzenství. Vítěz oslovoval svého zajatce: "Bud' vítán, můj milovaný synu," a dostávalo se mu odpovědi: "Bud' pozdraven, můj drahý otče." Kronikáři zaznamenali případy, kdy se zajatci z nějakého důvodu neobětovaní sami takové smrti dožadovali. O posvátném charakteru oběti svědčí skutečnost, že Aztékové nikdy nesytili svá božstva krví zločinců. Tato stránka aztécké kultury nejvíce odpuzovala španělské pozorovatele. Stala se hlavní argumentem legitimizujícím dobytí Mexika a vlastně celé Ameriky. Jak si ji máme vyložit? Jako důsledek "maniakální posedlosti krví a mučením", jak tvrdil Claude Lévi-Strauss? Byla opravdu projevem vrozených sklonů Aztéků k ukrutnosti? Nebo bylo masové obětování zajatců chladnokrevnou snahou ohromit a zastrašit přeživší nepřátele? Někteří historikové si oběti vysvětlují "racionálně", jako důsledek skutečnosti, že zajatce nebylo možné produktivně využít. Jisté je, že kult lidských obětí dával Aztékům pocit vyvolenosti a zároveň je

podněcoval k dalším výbojům. Přitom však věřili, že navzdory všemu svět jednou definitivně zanikne. Nad optimistickým přesvědčením o kosmické obnově tak převažovalo vědomí konečnosti, jistého příslibu zániku. Svět nebyl pro Aztéky bezpečným útočištěm, ale ztělesněním nezakotvenosti a přechodnosti. Strach z neodvratného konce spolu s přesvědčením o předem a navždy dané povaze jednotlivých dnů, určované kalendářem, posilovaly fatalismus Aztéků tváří v tvář konkrétním nebezpečím.